

Yıl: 1, Sayı: 1, Aralık 2014, s. 96-99

Burak ÇAVUŞ

**M.FATİH KANTER’İN “MİLLİ EDEBİYAT DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE BENLİK
ALGISI ve KİMLİK KURGUSU” ADLI KİTABI ÜZERİNE**

*“Bana mükemmel bir lisan ver,
sana büyük bir millet teşkil edeyim.”*

Leibniz

Tarihi gelişimi içinde edebiyat, çok çeşitli işlevlerde kullanılagelmiştir. Gerek edebi eserlerin çok işlevselliğe müsait yapılarının olması gerekse sanatçının, güdümlü olarak edebi esere sadece sanat kaygısıyla yaklaşmaması, edebi eserlerin işlevsel değerine yeni boyutlar kazandırmıştır. Özellikle toplumların yaşadığı büyük olayların neticeleri, sanatçıları da etkilemiş ve sanatçıya yeni görevler yüklemiştir. Bu görevleri kimi sanatçılar gönüllü olarak üstlenirken kimi sanatçılar otoritenin telkinleriyle görev edinmişlerdir. Şu veya bu şekilde sanatçı, sadece bireysel düşünemez ve toplumsala yönelmek zorunda kalır. Toplumun ona ihtiyacı olduğunda veya onun toplumu yönlendirmesi gerektiğinde sanatçı toplumsallaşır.

Türk edebiyatında, 1908-1922 yılları arasını kapsayan Milli Edebiyat dönemi, sanatçıların toplumsallaşmak zorunda kaldıkları bir dönemdir. Çünkü toplum, büyük sıkıntılar içerisinde; imparatorluk dağılmaya başlar, iç siyasette ve dış siyasette otorite zayıflar ve sanatçıya toplumu ayakta tutma, düzensizliği giderme görevi düşer.

Fatih Kanter’in Prof. Dr. Ramazan Korkmaz’a ithaf ettiği “Milli Edebiyat Dönemi Türk Şiirinde Benlik Algısı ve Kimlik Kurgusu” başlıklı bu eserinde, toplumda milli bilinci uyandırarak toplumu bir arada tutma görevini üstlenen şairlerin eserleri incelemiştir.

Eser, yazarın Önsöz’ünden sonra gelen *Giriş* bölümü ile başlar. Bu bölümde yazar, Batı dünyasında gerçekleşen Rönesans, Reform gibi hareketlerden sonra Batı’nın Ortaçağ skolastik düşüncesinden aklın, hümanizmin zaferiyle nasıl çıktığını, bunlardan sonra Fransız İhtilali’nin ortaya çıkardığı milliyetçilik akımını, tüm bunlar karşısında Osmanlı İmparatorluğu’nun nasıl bir pozisyon aldığını ve bu hareket ve akımlardan nasıl etkilendiğini anlatır.

Eser, üç ana bölümden ve bu ana bölümlerin altında yer alan alt bölümlerden oluşur. Birinci Bölüm: "*Milli Edebiyatı Hazırlayan Oluşumlar ve Etkiler*"dir. Bu ana başlığın hemen altında, "*Edebiyatın Türkçe'si: Bir Milli Edebiyata Doğru*" alt başlığı vardır. Bu bölümde, Türk milliyetçiliğinin ilk kaynaklarına ve Rusya içerisinde olan Kırım, Kazan, Azerbaycan gibi devletlerin Türk milliyetçiliğine nasıl yardımcı oldukları hakkında bilgiler verilir. İkinci alt başlık olan "*Edebiyatın Milli Günleri: Varolma Çabası*" bölümünde ise, Balkanlar'da ortaya çıkan bağımsızlık hareketleri, Yunan harbi gibi olayların Osmanlı coğrafyasında Türklük bilincini uyandırdığını, aynı zamanda bir düşüncenin yeniden inşası için gerekli olan ötekinin ortaya çıkmasını hızlandırdığını belirtir. Mehmet Emin Yurdakul'un da bu inşa sürecini şiirleriyle başlattığını kaydeder. Bu bölümün üçüncü alt başlığı "*1905 Edebi Hareketi'dir.*" Bu başlığın altını, Selanik'te çıkan Çocuk Bahçesi adlı dergide gerçekleşen dil tartışmaları doldurur. Milli bilince sahip şairler yeni şiiri ve hece veznini desteklerken, Ömer Naci gibi şairlerin, aruzu ve eski şiiri desteklediklerini belirtir. Bir sonraki alt başlık, "*Edebi Mirasın Genç Temsilcisi: Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*" adıyla sunulur. Osmanlılıktan Türklüğe geçerken dilin ve edebiyatın millileşmesi gereğini savunan birtakım aydın çevrelerin faaliyetleri bu bölümde zikredilir. Genç Kalemler dergisiyle özdeşleşen Yeni Lisan hareketinin başlangıcı ve gelişimi anlatılır. Bir diğer alt başlık olan "*Parçalanmış Kimliklerin Kurtuluş Reçeteleri: II. Meşrutiyet Döneminde Siyasi İdeolojiler*" de ise zor dönemlerden geçen Osmanlı Devleti'nde kurtuluşu arayan birtakım çevrelerin hangi ideolojilerde kurtuluşu aradıklarını anlatır. Bu bölümde Osmanlılık, İslamcılık, Türkçülük, Batıcılık gibi bugünde etkisi devam eden ideolojilerin doğuşunu, gelişimini ve destekçilerini sırasıyla anlatır ve birinci bölümü noktalar.

İkinci bölüm, "*Milli Edebiyat Dönemi Türk Şiirinde Benlik Algısı*" ana başlığıyla başlar ve hemen ardından bölümün birinci alt başlığı görülür. "*Benlik Kavramı ve Benlik Algısına Kuramsal Bir Bakış*" başlığıyla sunulan bu bölümde, "benlik" kavramının sosyolojik ve psikolojik temelleri üzerinde durularak kavramın nasıl geliştiği ifade edilir. Daha sonra gelen "*Milli Edebiyat Dönemi Türk Şiirinde Benlik Algısı*" alt başlığı altında ise, Osmanlı Devleti altında yaşayan aydınlarda milli bilincin nasıl oluştuğu, benliklerini nasıl kavradıkları ve kendi benlikleriyle toplumun benliklerini nasıl kaynaştırmaya çalıştıkları hakkında bilgiler verilir. Ben'den biz'e dönüşen benlik tasarımının Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde nasıl işlendiğini ve bu şairlerin benliklerini nerede bulduklarını şiirlerinden örneklerle sunar. Burada ikinci bölümü tamamlayan yazar, bu şairlerin şiirleri üzerinden anlatımını üçüncü bölümde devam ettirir.

Üçüncü bölüm "*Milli Edebiyat Dönemi Türk Şiirinde Kimlik Kurgusu*" ana başlığıyla sunulur. İlk alt başlık "*Kimlik ve Kimlik Kurgusu Kavramına Kuramsal Bir Bakış*" olarak belirlenmiş ve bu başlığın altı, kimlik ve kimlik kurgusuna ait teorik bilgilerle doldurulmuştur. İkinci alt başlık olan "*Ulus İnşası ve Milliyetçilik Kuramlarına Genel Bir Bakış*" bölümünde ise, ulusların inşası sürecinde milliyetçiliğin rolünün ne olduğuna değinilir ve ayrıca bu kavramların kaynaklarına gidilir. Üçüncü alt başlık "*Kolektif Aidiyetin Göstergeleri*"dir. Fakat bu alt başlığın da bir alt başlığı vardır. "*Kimliğin Sözel Gücü: Dil Bilinci*" başlıklı bu bölümde dil-varlık ilişkisi, varlığın kaynağı olarak dil, toplumsal aidiyeti ve bütünlüğü sağlayan araç olarak dil konuları üzerinde durulur. Osmanlı döneminde Türkçe'nin ihmal edildiğini, İslam dininin etkisiyle Arapça ve Farsça'nın gölgesinde kalan bir Türkçe'nin olduğundan bahsedilir. Türkçe ile milliyetçiliği uyandırmak isteyen, M. Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, M. Akif Ersoy gibi şairlerin eserlerinde Türkçe ile milliyetçiliği nasıl canlandırmaya

çalıştıklarını gösterir. Daha sonra gelen “*Tarih Bilinci*” alt başlıklı bölümde ise varlığın zamanla ve mekânla olan bağlantısı üzerinde durulur. Dönem şairlerinin Türklük bilincini uyandırmak için tarihten faydalandığını, Osmanlı öncesi Türk toplumlarının zaferlerinden, kahramanlarından hareketle toplumda bir tarihsel bilinç oluşturmaya çalıştıklarını tespit eder.

Üçüncü bölümün diğer alt başlığı “*Dikey Boyutlu Zaman Algısı ve Tarih*” olarak belirlenmiş ve bu bölümde birkaç alt başlık halinde verilmiştir. Birinci alt başlık, “*Köken Miti*”dir. Burada Milli Edebiyat Dönemi şairlerinin dikey tarihsel düzlemi iki farklı biçimde kurguladıklarını söyler. Bunlar M. Emin, Z. Gökalp, Ö. Seyfettin gibi şairlerin öncülük ettiği Orta Asya Türklüğü ve M. Akif, Yahya Kemal gibi isimlerin başta geldiği Osmanlı sonrası Türk-İslam sentezidir. İkinci alt başlık olan “*Toplumsal Belleğin Aydınlik Durakları: Kahramanlar*” bölümünde yine adı geçen şairlerin, toplumsal bir bilinci hareketlendirmek için “Ertuğrul, Osman Gazi, Orhan, Cengiz, Attila, Yavuz” gibi tarihsel figürleri telmih ettiklerini tespit etmiştir. Bir başka alt bölüm “*Yatay Boyutlu Zaman Algısı ve Tarih*” adıyla başlar. Yine bu şairlerin, Türk kimliğini canlandırmak için geçmiş ve şimdi arasında bağlantılar kurarak toplumu, ötekine karşı uyandırmaya, Türklük üst kimliği altında toplamaya çalıştıkları tespit edilmiştir.

“*İmparatorluktan Ulus Devlete*” alt başlığıyla sunulan bölümün kendi içerisinde de parçalara ayrıldığını görürüz. İlk parça “*Türk Kimliğinin Aşağılanmasına Tepki: Turancılık İdeali*” başlığıyla çıkar karşımıza. Yazar, Osmanlı’nın içinde bulunduğu durumdan başlayarak, bu durumda tekrar ortaya çıkan Türklük kimliğinden ve bu kimliği yüceltmeye çalışan şairlerden örnekler verir. Bir diğer parça “*İmparatorluğu Canlandırma Çabası ve Dinde Birleşme Arzusu: Osmanlı ve İslam Kimliği*” başlığıyla sunulur. M. Akif Ersoy özelinde, kurtuluşun İslam çatısı altında birleşerek gerçekleştirileceğine inananların, düşüncelerinin şairlerden örneklerle açıklandığı bu bölümde altı çizilen şairlerden biri de Yahya Kemal’dir.

Kendi içinde bölümlere ayrılan diğer bir alt başlık da “*Mekânın Kutsal Bağlayıcılığı: Yurt Bilinci*” dir. Burada yazar, mekânın, toplumsal kimlik kazanımının ve aidiyet olgusunun da kodlarını içerisinde barındırdığını, mekânın kimlik inşası sürecindeki konumunun değerli olduğunu belirtir. Yazar bu başlığı “*Soy Bilincine Dayalı Yurt bilinci: Turân*” ve “*İnanç Birliğine Dayalı Yurt Bilinci: Ümmet*” olarak ikiye ayırır ve ilk bölümde M. Emin’in, Ö. Seyfettin’in, Z. Gökalp’in şairleri üzerinden, Türklüğü belli bir toprak parçası üzerinde canlandırmayı amaçlayanların düşüncelerini belirtir. İkinci bölümde ise yine M. Akif üzerinden, yurt bilincini İslâm birliğine dayalı olarak algılayan düşünceyi şairler üzerinden gösterir. Devamında ise “*Değişimin Zorundallığı: Osmanlı’dan Türkiye’ye*” başlığı altında Osmanlı İmparatorluğu’nun bir gerçeği olan yıkılıştan, sınırların Türkiye topraklarıyla sınırlandırıldığından bahsedilir. Şairler de bunun farkındadır ve yeni vatanın bilinçlerdeki sınırları da oluşmuştur. Burada yazar, Halit Fahri Ozansoy, Necmettin Halil Onan, Enis Behiç Koryürek gibi şairlerden de örnekler sunar. Son olarak ise “*Ortak İnanç: Din Bilinci*” adlı başlık gelir ve ana bölüm biter. Burada yazar, milli edebiyat dönemi şairlerinin Türklük bilincini uyandırmaya çalışırken din olgusunu da hesaba kattıklarını, Türklük ve İslam arasında bağ kurarak bir kimlik oluşturmaya çalıştıklarını belirtir. Yazar, M. E. Yurdakul, Ö. Seyfettin ve Z. Gökalp’i Türk-İslâm sentezi çatısı altında toplarken, M. Akif’i İslâm-Türk sentezi altında değerlendirir.

“*Sonuç*” bölümünde yazar, toplumların yeniden inşası sürecinde edebiyatın işlevinden, yönlendirici, hareketlendirici özelliklerine vurgu yapar. Milli edebiyat dönemi şairlerinin,

M.Fatih Kanter'in "Milli Edebiyat Dönemi Türk Şiirinde Benlik Algısı ve Kimlik Kurgusu" Adlı Kitabı Üzerine

edebiyatı bu işlevlerle kullandığını, yeni bir kimlik inşası kurulurken bir takım şairlerin, şiirleriyle bu inşa sürecine katıldıklarını belirtir.

M. Fatih Kanter'in, tarih, sosyoloji ve şiiri buluşturduğu bu çalışmada, milli edebiyat dönemi şiirine sosyolojik ve psikolojik bir bakış açısıyla yaklaşmış ve disiplinler arası çalışmanın getirmiş olduğu imkânlardan faydalanarak bir dönem şiirinin ana izleklerini ortaya çıkarılmıştır. Sadece şiirler ve şairler üzerinde durulmamış; dönemin önemli olayları, dönemi etkileyen düşünce hareketleri de eserde yer almıştır. Bu da çalışmanın çok boyutlu bir kaynak olmasına yardımcı olmuştur. Kaynakçanın çeşitliliği ve sınırsızlığı da eserin, benzer çalışmaları yapacak olanlara sağlayacağı kolaylıklar ve zenginlikler arasındadır.